

Asia: VN/33727/2023

Lausuntopyyntö hallituksen esityksestä laiksi ammatillisen koulutuksen toiminnanohjauksen kokeilusta ja eräiksi siihen liittyviksi laeiksi

Lausunnonantajan lausunto

Yleisiä huomioita esitysluonnoksesta

Kehitysvammaisten Tukiliitto kiittää mahdollisuudesta lausua tästä esityksestä, jota tarkastelemme erityisesti kohderyhmiemme eli kehitysvamman ja vastaavien syiden vuoksi tukea tarvitsevien ihmisten näkökulmasta. Kohderyhmiemme nuorilla ja aikuisilla on tyypillisesti vahvoja tuen tarpeita ja niiden vuoksi erityisiä vaikeuksia päästä sopiviin toisen asteen opintoihin ja suoriutua opinnoista, joten ammatillisen koulutuksen tukea ja rahoitusta koskevalla sääntelyllä on erityisen paljon merkitystä heidän opiskelunsa mahdollistamiseksi yhdenvertaisesti muiden kanssa.

Tukiliitto pitää erityisen tärkeänä sen varmistamista, että esityksessä huomioidaan läpileikkaavasti myös vaativaa erityistä tukea tarvitsevien opiskelijoiden mahdollisuus yhdenvertaisesti muiden kanssa opiskella ja suorittaa oppivelvollisuutensa. Tällä hetkellä sopivia opiskelupaikkoja näille nuorille ei ainakaan kaikkialla Suomessa ole riittävästi. Erityisen vaikeaa kohderyhmiemme ihmisille on päästä opiskelemaan oppivelvollisuusien jälkeen, vaikka tämä mahdollisuus olisi heille toisaalta hyvin tärkeä mm. siksi, että kehittyessään yleensä ikätovereitaan myöhemmin useilla heistä on riittävät valmiudet ammatilliseen opiskeluun vasta täysi-ikäisenä. Vaille toisen asteen tutkintoa jääminen luo ison riskin syrjäytyä ja kohderyhmiemme osalta lisää osaltaan myös raskaampien ja kalliimpien sote-palveluiden tarvetta. Mm. rahoitusratkaisuin tulee pyrkiä siihen, että erityistä tukea ja vaativaa erityistä tukea tarvitseville opiskelijoille sopivia opiskelupaikkoja on jatkossa tarpeisiin nähden riittävästi ja erityisammattioppilaitosten toimintaedellytykset turvataan (sisältäen myös niiden muille oppilaitokselle antaman konsultoinnin).

Esitysluonnoksessa todetaan, että ”Vammaisten ammatillisesta koulutuksesta vastaavat ammatilliset erityisoppilaitokset.” Tämä on harhaanjohtavaa, sillä vammaisia henkilöitä, mukaan lukien kehitysvammaisia ja vastaavien syiden vuoksi tukea tarvitsevia opiskelijoita, opiskelee myös tavallisissa ammattioppilaitoksissa. Vammaisten ihmisten opiskelumahdollisuuksien yhdenvertaisuudesta tulee huolehtia jatkossakin. Erityisammattioppilaitokset eivät voi eikä niiden inklusiivisiin periaatteisiin esim. Suomea sitovan YK:n vammaissopimuksen velvoittamalla tavalla

nojaavassa koulutusjärjestelmässä myöskään tule vastata kaikkiin vammaisten ihmisten ammatillisen koulutuksen tarpeisiin, vaan niiden vastuulle kuuluu vaativaa erityistä tukea tarvitsevien opiskelijoiden koulutus.

YK:n vammaissopimuksen 9 artikla käsittelee esteettömyyttä ja saavutettavuutta mukaan lukien sähköiset palvelut, kuten sähköiset oppimisympäristöt. Ammatillisen koulutuksen lainsäädäntöä uudistettaessa on huomioitava eri tavoin vammaisten oppilaiden tarpeet ja varmistuttava koulutuksen esteettömyydestä ja saavutettavuudesta, ml. sähköisten oppimisympäristöjen saavutettavuus ja selkokielliset oppimateriaalit.

Ammatillisen koulutuksen kokeilua koskevat säädösehdotukset

Pidämme hyvänä sitä, jos tätä kautta pystyttäisiin lisäämään myös vaativan erityisen tuen opiskelumahdollisuuksia. On varmistettava, että opiskelija voi joka tapauksessa aina suorittaa aloittamansa opinnot (esim. Telma-opinnot) suunnitelmien mukaisesti loppuun kokeilun mahdollisesti päättymisestä huolimatta.

Rahoituksen uudistusta koskevat säädösehdotukset

Rahoitusta uudistettaessa on erityisen tärkeää varmistaa, että opiskelijoiden tarvitsema tuki huomioidaan rahoituksessa siten, että kaikki ammatillisiin opintoihin hakeutuvat tukea tarvitsevat oppivelvolliset nuoret tosiasiallisesti myönnettävällä rahoituksella pystytään kouluttamaan. Osallisuuden ja aivan erityisesti työelämäosallisuuden edistämiseksi keskeistä on myös se, että tuen tarpeista huolimatta opiskeleminen on jatkossakin mahdollista myös oppivelvollisuusiän ylittäneille. Tällä hetkellä vaikuttaa siltä, että yli 18-vuotiaat vaativaa tukea tarvitsevat ihmiset ovat koulutukseen pääsemisen osalta yhä vahvemmin väliinpuotoajia. Esimerkiksi YK:n vammaissopimus edellyttää myös vammaisten ihmisten yhdenvertaisen elinikäisen oppimisen mahdollisuuksien varmistamista (24 artikla).

On kannatettavaa, että ammatillisen koulutuksen rahoitusjärjestelmää yksinkertaistetaan. Esityksestä herää kuitenkin huoli rahoituksen riittävydestä erityisesti siltä osin, miten tavallisissa ammattioppilaitoksissa pystytään jatkossa turvaamaan yhdenvertaisesti myös erityistä tukea tarvitsevien opiskelijoiden opiskelumahdollisuudet, kuten varmistamaan heille riittävä tuki, kun rahoituksen korotuskerroin näiden opiskelijoiden osalta esityksen mukaan poistuisi.

Oppimisen tukea ja erityistä tukea koskevat säädösehdotukset

On keskeistä panostaa oppimisen tuen sääntelyyn ja varata sen toimeenpanoon riittävä rahoitus, sillä tällä hetkellä tukea ei käytännössä usein saa tarpeiden mukaan, mikä johtaa opintojen viivästymiseen tai keskeytymiseen.

Pidämme tärkeänä, että esityksellä vahvistettaisiin oikeutta tukiopetukseen ja erityisopetukseen. Erityisen tuen osalta perusteluista kuitenkin puuttuu tukiopetusta ja erityisopetusta lukuun ottamatta vielä lähes kokonaan - siitä huolimatta, että nuoria oppimisen tuen kehittämisestä kuultaessa esiin tulleita hyviä näkemyksiä näistä on koottuna esityksen alkupuolella - konkretia siitä, minkälaisia tukimuotoja ja erityisiä järjestelyitä voidaan ja tulee tarpeiden sitä vaatiessa käyttää.

Esityksessä mainitut erityiset opetus- ja opiskelujärjestelyt ovat usein oleellisen tärkeitä vammaisen opiskelijan opintojen sujumisen kannalta ja on tärkeää, että erityinen tuki kattaa erityisopetuksen lisäksi myös laajamittaisen ja yleisemmän opintoja ja opiskelua tukevan tuen. Tämä tulisi huomioida myös 64 §:n muotoilussa.

Erityisesti opiskelun haasteet (myös ilman varsinaisia oppimisen vaikeuksia) jäävät esityksessä liian vähälle huomiolle, vaikka tämän kaltaiset haasteet ovat esimerkiksi autismikirjon opiskelijoilla yhä yleisempiä ja voivat helposti johtaa ilman toisen asteen koulutusta jäämiseen, jos haasteisiin ei saa riittävää tukea. Muita opiskelun haasteita kuin oppimisvaikeuksia tulee avata esityksessä tarkemmin ja huomioida myös niiden vuoksi tarvittava tuki yhdenvertaisesti oppimisvaikeuksien vuoksi tarvittavan tuen rinnalla. Nyt erityisesti perusteluissa usein puhutaan vain "todennetuista oppimisvaikeuksista" kohdissa, joiden tulee koskea yhtä lailla ilmi käyneitä muita opiskelun haasteita (eli 64.1 §:n "muita syitä", joka vaatii tarkempaa avaamista). Lisäksi "todennetuista" vaikeuksista tai muista syistä puhuminen ilman sen tarkentamista, miten tämä todentaminen tapahtuu, on epäselvää ja saattaa helposti johtaa väärin tulkintoihin esim. siitä, että erityistä tukea saadakseksi tulisi olla diagnoosi tai lääkärintodistus. Kannatamme joka tapauksessa 64 §:n muotoilua Vammaisfoorumin ehdottamaan suuntaan siten, että vamma tai sairaus mainitaan pykälässä eksplisiittisesti: "Opiskelijalla on oikeus erityiseen tukeen, jos hän tarvitsee todennettujen oppimisvaikeuksien, vamman, sairauden tai muiden syiden vuoksi säännöllistä tai pitkäaikaista erityisopetusta tutkinnon tai koulutuksen mukaisten ammattitaitovaatimusten ja osaamistavoitteiden saavuttamiseksi eikä 63 §:ssa tarkoitettu oppimisen tuki ole riittävää opiskelijan tuen tarpeiden kannalta."

Myös 63 §:n muotoilussa (ml. pykälän otsikossa) tulee edellä mainituilla perusteilla olla nimenomaisesti oppimisen tuen rinnalla katettuna opiskelun tuki.

Yhdymme lisäksi Autismiliiton näkemyksiin oppimisympäristön esteettömyyden, ml. aistiesteettömyyden, parantamisesta ja sen merkityksestä opiskelun ja oppimisen tukemisessa sekä vammaisopimuksen ja yhdenvertaisuuslain edellyttämän kohtuullisen mukauttamisen huomiomisesta esityksessä.

Tuen sääntelyä on ollut tarkoitus yhtenäistää eri koulutusasteilla esim. siirtymiä helpottamaan. Tämä ei juuri näy tässä esityksessä (vrt. myös lausunnoilla oleva perusopetuksen tukea koskeva uudistus). Vaikka tuen terminologiaa ei lähdetäisi eri koulutusasteilla yhtenäistämään, niin pidämme tärkeänä tuen jatkuvuuden vahvempaa huomiointia esityksessä, oppimisen tuen, erityisen tuen ja vaativan erityisen tuen rajapintojen selkeyttämistä sekä konkreettisten tukimuotojen tarkempaa avaamista perusteluissa.

Ammatillisessa koulutuksessa saatavan tuen suhde vammaispalvelulain mukaisiin palveluihin, kuten henkilökohtaiseen apuun, jää ehdotuksessa turhan epäselväksi (erityisesti s. 25 asiaa koskevan lyhyen kappaleen keskeneräinen/epäselvä virke asiasta) varsinkin, kun käytännössä vahvempaa

tukea tarvitsevilla opiskelijoilla on käsityksemme mukaan melko usein tämän rajapinnan osalta haasteita. Opintoihin pääsy tai niiden eteneminen voi jopa estyä, kun oppilaitos ja hyvinvointialue ovat eri mieltä siitä, kumman vastuulle opiskelijan tarvitsema avustaminen kuuluu. Oikeudesta ammatillisesta koulutuksesta annetun lain mukaisiin avustamispalveluihin tulee säätää tässä laissa riittävän selkeästi, jotta saadaan ehkäistyä näitä epäselvyyksiä.

Erityisestä tuesta tulee opiskelijoiden oikeusturvan varmistamiseksi tehdä aina muutoksenhakukelpoinen päätös, vaikka osaamisen arviointia ei mukautettaisi tai ammattitaitovaatimuksista tai osaamistavoitteista ei poikettaisi. Oikeusturva vaatisi myös erityisen tuen päätöksen sisällön osalta nykyistä tarkempaa sääntelyä, jottei tuki jää vain muutoksenhakukelvottoman HOKS:in kirjausten varaan.

Tilaukoulutusta koskevat säädösehdotukset

-

Muut ammatillisesta koulutuksesta annettua lakia koskevat säädösehdotukset

-

Asetusluonnokset

-

Muut kommentit

Sekä rahoituksen että tuen sääntelyn uudistukset vaativat tiivistä seuranta ja arviointia siitä, miten ne toteuttavat opiskelijoiden oikeuksia saada tarvitsemansa oppimisen ja opiskelun tuki sekä ylipäänsä päästä heille sopiviin ammatillisiin opintoihin. Tähän seurantaan ja arviointiin tulee osallistaa vammaisjärjestöt YK:n vammaissopimuksen edellyttämällä tavalla. Seurannan pohjalta tulee myös viipymättä ryhtyä tarpeellisiksi todettuihin sääntelyn ja rahoituksen muutoksiin.

Salisma Tanja
Kehitysvammaisten Tukiliitto ry